

Meşhur Sünen'lerin İlk Hadisleri ve "İlk Olma Gerekçeleri" Hakkında Bir Araştırma

Doç. Dr. Abdulkadir EVGİN*

Atıf / ©- Evgin, A. (2009). Meşhur Sünen'lerin İlk Hadisleri ve "İlk Olma Gerekçeleri" Hakkında Bir Araştırma, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2), 69-96.

Özet- Bu makalede, hadis tasnifinin "altın çağı" olarak isimlendirilen hicrî üçüncü asırda telif edilmiş beş meşhur Sünen kitabının ilk hadislerinin, müellifleri tarafından niçin ilk hadis olarak seçilmiş olabilecekleri hususu ele alınacaktır. Söz konusu kitaplar Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'leridir. "Sünen" türünde telif edilmiş olan hadis kitapları genellikle Hz. Peygamber'e ait söz ve fiillerin, fikhî konularına göre tasnif edildiği hadis kitapları olarak kabul edilmektedir.

Anahtar sözcükler- Dârimî, İbn Mâce, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, Sünen, İlk hadisler.

Giriş

Bu makalemizde, hadislerin konularına göre tasnif edildiği (ale'l-ebvâb) hadis kitabı türlerinden olan meşhur "Sünen"lerin ilk hadislerinin ilk olma gerekçelerini araştırmaya çalışacağız. Maksudımız, hadis tarihinde önemli bir şöhrete sahip olup aynı asırda ve aynı türde tasnif edilmiş olan bu meşhur sünen'lerin musanniflerinin, başlangıç hadislerini seçme noktasında nasıl bir tercihte buldukları hususunu sebepleriyle birlikte tespit etmeye çalışmaktır.

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Araştırmamıza konu edineceğimiz meşhur sünen kitaplarının hepsi de hadis tasnifinin "altın çağı" olarak nitelendirilen hicrî üçüncü asırda telif edilmiş ve İslam alimleri arasında, önde gelen hadis kaynakları olarak kabul görmüşlerdir. Sünen'lerin ilk hadislerinin, müellifleri tarafından neden ilk hadis olarak seçilmiş olabileceği hususunu, sünen sahiplerinin vefat tarihlerine göre (kronolojik) ele almadan önce, Sünen türünde telif edilmiş hadis kitapları hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

"Sünen" türünde telif edilmiş olan hadis kitapları, genellikle Hz. Peygamber'e ait söz, fiil ve takrîr'lerin (merfû hadislerin), fikhî konularına göre tasnif edildiği hadis kitapları olarak kabul edilmektedir. Yani, bu tür eserlerde Sahâbe (mevkûf) ve Tâbiûn'a (maktû) ait söz ve fiillere, Câmi türünde olduğu kadar fazla rastlanmaz.¹ Bu kitaplara "sünnet" kelimesinin² çoğulu olan "sünen" adı verilmesinin en önemli sebebi de, daha ziyade Hz. Peygamber'e ait söz ve fiilleri ihtiva ediyor olmalarıdır. Hadis literatüründe "Sünen" denildiğinde akla gelen ilk eserler de genellikle Dârimî (v. 255/868), Ebû Dâvud (v. 275/888), Tirmizî (v. 279/892), Nesâî (v. 303/915) ve İbn Mâce (v. 273/886) tarafından telif edilen meşhur Sünen'lerdir. Bunlar kadar meşhur olmasa da daha sonraki dönemlerde Dârakutnî (v. 385/995) ve Beyhakî (v. 458/1065) gibi muhaddisler tarafından telif edilmiş geniş kapsamlı sünenler de mevcuttur.³

Sünen türü ve başlıca sünen sahipleri hakkında bu bilgileri verdikten sonra şimdi onların ilk hadislerinin, müellifleri tarafından niçin ilk hadis olarak seçilmiş olabilecekleri hususuna geçmek istiyoruz. 'Sünen'lerin ilk hadislerinin başka hangi kaynaklarda yer aldığı, hangi kitapların ilk hadisi olarak seçildiği ve sıhhatleri hakkında ne tür değerlendirmeler yapıldığı' şeklinde akla gelebilecek soruların cevabına da, tespitlerimiz çerçevesinde genel hatlarıyla işaret etmeye çalışacağız. Başlıca kaynaklarımız öncelikle Sünen'ler için yazılmış şerhler olmakla birlikte, araştırmayı bir makale boyutuyla sınırlandırmayı düşündüğümüzden,

¹ Koçyiğit, Talat, *Hadis İstihlaları*, AÜİF. Yay., Ankara 1985, s. 398-399; Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, TDV, Ankara 1992, s. 363; Aydınli, Abdullah, *Hadis İstihlaları Sözlüğü*, Hadisevi Yay., İstanbul 2006, s. 284.

² "Sünnet" kavramı hakkında geniş bilgi için bkz: Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, TDV, Ankara 1999, s. 14-78.

³ "Sünen" türü hadis eserleri hakkında geniş bilgi için mesela bkz: Uğur Müctebâ, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, TDV, Ankara 1996, s. 278-294; Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri-Özellikleri-Faydalanma Usulleri*, MÜİFV. Yay., İstanbul 1989, s. 76-102.

sünen sahipleri ile sünenlerinin hadis ilmindeki yerlerinin ne olduğu hususuna ve ilgili hadislerin genel şerhlerine girmeyeceğiz.

DÂRİMÎ 'NİN İLK HADİSİ

Sünen türünde eser meydana getiren ilk muhaddislerden olan ve Buhârî (v. 256/869), Müslim (v. 261/874), Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî gibi meşhur muhaddislere hocalık yapan Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî,⁴ eserine "mukaddime" bölümüyle başlamıştır. Hadis ilminde sika ve sadûk bir muhaddis olarak kabul edilen⁵ Dârimî'nin mukaddime'de yer verdiği ilk konu (bâb), "kıyamet gününde müslümanların, İslam Dini'ni kabul etmeden önceki davranışlarından dolayı hesaba çekilip çekilmeyecekleri" sorusuna cevap niteliği taşıyan hadislerin yer aldığı konudur. Bu konu altında naklettiği (tahric) ilk hadis, dolayısıyla Sünen'in de ilk hadisi,⁶ Abdullah b. Mes'ûd'un rivayet ettiği şu hadistir:

"Bir kişi Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsan, kıyamette, Müslüman olmadan önce yapmış olduğu amellerinden sorumlu olacak mı? diye sordu. Peygamber buna şu cevabı verdi: Müslüman olduktan sonra, İslam dinini güzelce yaşayan kimse, cahiliye döneminde yaptıklarından sorumlu tutulmayacaktır. Ancak dinini güzelce yaşamazsa, Müslüman olmadan önceki ve Müslüman olduktan sonraki davranışlarından sorumludur".⁷

Dârimi bu hadisi sahîh kabul edilen şu sened ile nakletmiştir:

⁴ Dârimî'nin hayatı, hadis ilmindeki yeri ve *Sünen*'i hakkında geniş bilgi için bkz: Nebîl b. Hâşim, Seyyid Ebû Âsım, *Fethu'l-Mennân Şerh ve Tahkik-i Kitabî'd-Dârimî Ebî Muhammed Abdillâh b. Abdîrrahmân*, el-Mektebetü'l-Mülkiyye, Beyrut 1999, 1/11-92; Aydınlı, Abdullah, *Sünen-i Dârimî*, Madve Yay., İstanbul 1994; Yıldırım, Ahmet, *Dârimî ve Sünen'i* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Bursa 1990.

⁵ Râzî, İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, Dâru İhyâ't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1953, 5/99; Bağdâdî, Ebû Bekr Hatîb, *Târîhu Bağdad*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, trs., 10/29-31; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru İhyâ't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1993, 3/191-193.

⁶ Sünbül el-Mekkî de Dârimî'nin ilk hadisinin bu olduğuna kânidir. Bkz: Sünbül el-Mekkî, Muhammed Said, *Risâletü'l-Evâil (el-Evâillü's-Sünbüliyyeh)*, Ta'lik: Abdülhakki'l-İlâhî Âbâdî el-Mekkî-Habiburrahman el-'A'zamî, Haz: Zeynü'l-Âbidîn el-'A'zamî, Mektebetü Dâri'l-Ulûm, Keşmir 1935, s. 13-14.

⁷ Dârimî, Ebû Abdillâh b. Abdîrrahman, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, 1/13.

Muhammed b. Yusuf (v. 212/827) – Süfyân es-Sevrî (v. 161/777)– 'A'meş (v. 148/765) – Ebû Vâil (v. 85/704)- Abdullah b. Mes'ûd (v. 32/652)- Hz. Peygamber.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Dârimî'den başka hiç kimse tarafından ilk hadis olarak tahrîç edilmeyen bu hadis, farklı sened ve metinlerle Buhârî,⁸ Müslim⁹ ve İbn Hibbân'ın¹⁰ Sahîh'lerinde, Humeydî,¹¹ Tayâlisî,¹² Ahmed b. Hanbel,¹³ Ebû Avâne¹⁴ ve Ebû Ya'lâ'nın¹⁵ Müsned'lerinde, İbn Mâce¹⁶ ve Beyhakî'nin¹⁷ Sünen'lerinde, Abdurrazzâk'ın Musannef'inde¹⁸ de yer almaktadır. Dârimî'nin en meşhur öğrencilerinden olan Tirmizî ise bu hadisi Sünen'inde tahrîç etmemiştir.

Öte yandan Beğâvî (v. 516/1122), "Şerhu's-Sünneh" adlı meşhur eserinde, hadis alimleri arasında bu hadisin sahîh¹⁹ olduğuna dair ittifak bulunduğu belirtmektedir.²⁰

⁸ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, istitâbetü'l-mürteddîn 1, 8/49.

⁹ Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, imân, hadis no: 189, 1/111.

¹⁰ İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtim el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, 2/121.

¹¹ Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr, *el-Müsned*, thk: Habiburrahman el-'Azamî, Beyrut 1988, 1/60-61.

¹² Tayâlisî, Süleyman b. Davud b. Cârûd, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, thk: Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türki, Dâru Hicr, Baskı yeri ve yılı yok, 1/209.

¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, 1/379, 409, 429, 431.

¹⁴ Ebû Avâne, Yakub b. İshâk el-İsferâyînî, *Müsnedü Ebî Avâne*, Dâru'l-Ma'rife, thk: Eymen b. Aff ed- Dimaşkî, Beyrut 1998, 1/71.

¹⁵ Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ et-Temîmî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mavsîlî*, thk: Hüseyin Selim Esed, Dimaşk 1987, 9/6.

¹⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, 2/1417.

¹⁷ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü'l-Beyhaki'l-Kübrâ*, thk: Muhammed Abdulkadir Ata, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke 1994, 9/123

¹⁸ San'ânî, Abdurrazzâk b. Hemâm, *el-Musannef*, thk: Habiburrahman 'Azamî, Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1983, 10/454.

¹⁹ Sahîh Hadis: Senedi başından sonuna kadar kesintisiz (muttasıl) olan ve adâlet ve zapt sahibi (sika) ravilerin birbirinden rivayet ettiği, şâz ve illetten uzak hadistir. Geniş bilgi için bkz: Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 270-276.

İlk Olma Gerekçesi

Bu hadisi niçin ilk hadis olarak seçtiği konusunda tarafımızdan müellifin kendisine ait herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Dârimî'nin Sünen'i hakkında yapılmış ulaşabildiğimiz tek şerh olan Nebîl b. Hâşim'in "*Fethu'l-Mennân*" adlı eserinde de konuyla ilgili herhangi bir ipucuna rastlanamamıştır. Sözkonusu şerhte sadece hadisin sened zincirinde yer alan râvîlerin kimliği hakkında bilgi verilmekte ve hadis ile ilgili bazı genel yorumlara işaret edilmektedir.²¹

Hadis, Buhârî ve Müslim tarafından da tahriç edilmiş olduğundan, Sahîhayn hakkında yapılan şerhlere de bakılmış, ancak onlarda da konuyla ilgili herhangi bir yoruma rastlanamamıştır. Ancak tespit ettiğimiz bazı ipuçlarına dikkat çekmek için iki şârihin görüşüne burada kısaca yer vermek istiyoruz. Mesela Buhârî şârihlerinden Aynî (v. 855/1451)'ye göre hadiste yer alan "İslam'ı kötü yaşamak" ifadesinden maksat, dinden çıkmaktır (irtidât). "İslamı güzel yaşamak"tan maksat ise girdiği İslam dairesinde yaşamaya devam etmek ve günah olan davranışlardan uzaklaşmaktır. Aynî burada, hadisin "Müslüman olmak, önceki günahları siler" şeklindeki genel kabule aykırı olduğunu ileri süren görüşlere işaret ederek, bu görüşlerin "inkar edenlere, eğer inkarlarını sona erdirirlerse, önceki yapmış oldukları davranışlarının günahının bağışlanacağını söyle" ²² ayeti gereğince, geçersiz olduğunu dile getirmektedir.²³ Müslim şârihlerinden Suyûtî (v. 911/1505)'ye göre ise İslamı güzelce yaşamaktan maksat, zahiriyle bâtınıyle yani kalben ve bedenen hakiki bir Müslüman olmaktır. "İslamı güzel yaşamamak"tan maksat ise, İslam Dinini sadece görünüşte kabullenmek, dinin emirlerine isteksizce boyun eğmek, itiraz etmemek ve dine kalben girmemiş olmaktır. Bu davranışın adı da münafıklıktır".²⁴

²⁰ Beğavî, Hüseyin b. Mesûd, *Şerhu's-Sünneh*, thk: Şuayb el-Arnâût-Muhammed Züheyr eş-Şâvîş, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1983, 1/58.

²¹ Nebîl b. Hâşim, *Fethu'l-Mennân*, 1/205-206.

²² 8. Enfâl, 38.

²³ Aynî, Bedruddîn Ebî Muhammed b. Ahmed, *Umdetü'l-Kârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Neşr: Muhammed Mahmûd el-Halebî, Mısır 1972, 19/360-361.

²⁴ Suyûtî, Celâleddîn, *ed-Dîbâc alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, thk: Ebû İshâk el-Huveynî, Dâru İbn Affân, Sûudi Arabistan 1996, 1/136.

Bu görüşler ışığında Dârimî'nin, 'İslam Dinini güzel bir şekilde yaşayabilmenin anahtarı bu kitaptadır' demek için söz konusu hadisi ilk hadis olarak nakletmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla kendi niyetinin de iyi bir Müslüman olabilmek ve İslam Dinine bu şekilde hizmet edebilmek olduğunu ima etmiş olabilir. Öte yandan hadisin İslam Dinini kabul edenler için yeniden doğuşun simgesi olduğuna, dolayısıyla insanların hayatlarında yeni bir sayfa açmalarının vesilesi olabileceğini de ima etmiş olabilir. Ayrıca İslam dinini kabul eden kişinin geçmişte yaptığı hatalarının günahının silinmesinin yine kendi elinde olduğunu, bu sebeple o günahların psikolojik baskısından kurtulmasının kolay olduğunu vurgulamak istemiş olabilir. Netice itibarıyla Dârimî, Sünen'de yer alan hadislerin gereğince amel etmenin geçmişte yapılmış hatalardan kurtulmanın iyi bir vesilesi olabileceğine dikkat çekmek istemiş olabilir.

Diğer taraftan Dârimî Sünen'ine, Abdullah b. Mes'ûd'un bir hadisiyle başlamıştır. Zira Abdullah b. Mes'ûd, Hz. Peygamber tarafından küçük yaşta alim olarak isimlendirilen ilk sahâbîdir. Ayrıca Peygambere çok yakın birisi olup 70 sureyi bizzat Peygamberin ağzından duyarak ezberlediği ve Peygamberle birlikte birçok sahâbînin övgüsüne mazhar olduğu belirtilmektedir.²⁵ Dolayısıyla Dârimî, ilk hadisi, ilk alim sahâbî olarak nitelendirilen Abdullah b. Mes'ûd'un naklettiği hadislerden tercih etmek istemiş olabilir.

İBN MÂCE'NİN İLK HADİSİ

Rivayetleri arasında zayıf hadislerin de bulunmasıyla eleştirilen,²⁶ buna karşılık sika ve hafızası güçlü bir hadis alimi olarak kabul edilen²⁷ İbn Mâce, Dârimî gibi, *Sünen*'ine bir "mukaddime" bölümüyle başlamıştır.²⁸ Mukaddime'de ilk ele aldığı konu Hz. Peygamberin

²⁵ Abdullah b. Mes'ûd hakkında geniş bilgi için bkz: İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzuddîn, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rîfetü's-Sahâbe*, thk: Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs, 3/381-387; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/267-268;

²⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/339-340.

²⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/339-340; Kandemir, M. Yaşar, "İbn Mâce" md. *DİA.*, İstanbul 1999, 20/161-162.

²⁸ İbn Mâce ve *Sünen*'i hakkında geniş bilgi için bkz: Erkaya, Musa, *İbn Mâce'nin Hadis Kültüründeki Yeri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 2004.

sünnetine tabi olma (ittiba) konusudur. Bu başlık altında yer verdiği ilk hadis²⁹ ise: "Size emrettiğim (yapmanızı istediğim) şeyleri yapınız, nehyettiğim (yapmanızı istemediğim) şeyleri de yapmayınız" şeklindeki hadistir.³⁰

İbn Mâce, Sünen'inin ilk hadisi olarak seçtiği bu hadisi:

"Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (v. 235/849) – Şerîk (v. 177/793) – 'A'meş (v. 148/765) – Ebî Sâlih (v. ?) – Ebû Hureyre (v. 59/678) -Hz. Peygamber" şeklindeki sened zinciriyle rivayet etmiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla hadisi bu şekliyle İbn Mâce'den başka tahrîc eden bir musannif bulunmamaktadır. Ancak hadisin: "Size emrettiğim şeyleri gücünüz yettiği nispette yapın, nehyettiğim şeylerden de kaçınınız" cümlesiyle rivayet edilen benzer bir versiyonu bulunmaktadır ki, o da İbn Mâce'nin ikinci hadisidir ve Hemmâm b. Münebbih,³¹ Beyhakî,³² Taberânî,³³ İmam Şâfiî,³⁴ Buhârî,³⁵ Müslim³⁶ ve Tirmizî³⁷ gibi hadis alimleri tarafından tahrîc edilmiş ve sahîh olarak değerlendirilmiştir.³⁸

İlk Olma Gerekçesi

Kaynaklarda, bu hadisi hangi amaçla ilk hadis olarak seçtiği konusunda bizzat İbn Mâce tarafından yapılmış herhangi bir açıklamaya rastlanılamamıştır. Ancak *Sünen*'e şerh

²⁹ Sünbül el-Mekkî de İbn Mâce'nin ilk hadisinin bu olduğuna işaret etmektedir (Bkz: Sünbül el-Mekkî, *Risâletü'l-Evâil*, s. 13).

³⁰ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Mukaddime 1, 1/3.

³¹ Hemmâm b. Münebbih, *Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre*, thk: Rifat Fevzi Abdumuttalib, Kahire, trs., s. 100.

³² Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 7/103.

³³ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Kahire 1415/1994, 6/135.

³⁴ Şâfiî, Muhammed b. İdrîs, *Müsnedü'l-İmâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî*, thk: Rifat Fevzi Abdumuttalib, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2005, s. 1542.

³⁵ Buhârî, *i'tisâm* 2, 8/142.

³⁶ Müslim, *fedâil*, hadis no: 130, 2/1830: hacc, hadis no: 412, 1/975.

³⁷ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, ilim 17, 5/47.

³⁸ Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 1997, 1/17.

yazanlardan Bûsîrî (v. 840/1436) ve Ahmed el-Adevî konu hakkında bazı fikirler ileri sürmüşlerdir. Mesela Bûsîrî "Musannif, kitabına sünnetin gerçek manasını açıklayan ve sünnete uymanın gerekliliğini dile getiren bu hadislerle başlayarak, çok güzel bir davranış gerçekleştirmiştir" yorumunu yapmaktadır.³⁹

Son dönem araştırmacılarından Ahmed el-Adevî ise: "Musannif, kitabına sünnete uymanın önemine işaret eden hadisleri arz ederek başlamıştır. Daha sonra da "İbn Ömer, Hz. Peygamber'in bir hadisini duyduğunda ne bir ilave ne de bir eksiltme yapmadan, o hadisin gereği ile amel ederdi, yani aşırılık yapmazdı"⁴⁰ şeklindeki rivayete yer vermiştir. İbn Mâce burada bir müslümanın Peygamberin sünnetini sevmesi, saygı göstermesi, ifrat ve tefrite düşmeden onunla amel etmesi gerektiğine, zira sünnette bildirilen şeylerin ayın ondördü gibi berrak ve net olduğuna işaret etmek istemiştir" şeklindeki sözleriyle İbn Mâce'nin ilk hadisi seçme gerekçesinin ne olabileceği hususuna açıklık getirmek istemiştir.⁴¹

Bir başka İbn Mâce şârihi Dihlevî (v. 1273/1856) ise, ilk hadis değil de, ilk konu olarak 'sünnet'e ittiba' konusunun seçilmesi hakkında şunları söylemektedir: "Müellifin kitabına sünnet'e ittiba hadisleri ile başlaması güzel bir başlangıçtır. Musannif sünnet'i (hadisleri) toplayıp onları kendi içinde konularına göre tasnif etmenin zorunlu bir görev olduğuna işaret ve hadis öğrencisine (tâlibine) sünnetlerin gereği ile amel etmenin dini bir vecibe olduğunu tenbih için bu şekilde başlangıç yapmıştır. Sünnet'e ittiba konusunu diğer konulardan önce ele almasının sebebi, "Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tabi olun ki, Allah da sizi sevsin"⁴² ayetine örnek vermek içindir".⁴³

Öte yandan Suyûtî, Ebû Dâvud'un "fıkh'ın beş hadis üzerine bina edildiği" şeklindeki bir görüşüne atıfta bulunarak, İbn Mâce'nin bu sözden etkilenmiş olabileceğine

³⁹ Bûsîrî, Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmail, *Misbâhu'z-Zücâce fi Zevâidi İbn Mâce* (Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin "*Sünen-i İbn Mâce bi Şerhi Ebi'l-Hasen el-Hayfî*", Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, trs. adlı eserinin hamisinde basılı), 1/7.

⁴⁰ İbn Mâce, mukaddime 1, 1/4.

⁴¹ Adevî, Safa ed-Daviyy Ahmed, *İhdâü'd-Dibâce bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, Mektebetü Dâri'l-Yakîn, Baskı yeri yok, 1999, 1/16.

⁴² 3. Âli İmrân, 31.

⁴³ Dihlevî, Abdülğanî b. Ebî Saïd el-Müceddidî, *İnhâcu'l-Hâce alâ Sünen-i İbn Mâce*, ("*Şurûhu İbn Mâce*, haz: Râid b. Sabri İbn Alfeh, Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, Amman 2007" ile birlikte), 1/53.

işaret etmektedir. Suyûtî bu hadislerin "ameller niyetlere göredir",⁴⁴ "helal ve haramlar bellidir",⁴⁵ "size emrettiğim şeyleri gücünüz yettiği nispette yapın, nehyettiğim şeylerden de kaçının",⁴⁶ "insanlara zarar vermeyin ve verilen zarara zararla mukabele etmeyin"⁴⁷ şeklinde başlayan hadisler olduğunu belirtmektedir.⁴⁸

Gerek Suyûtî gerekse diğer şârihlerin yorumlarını: "İbn Mâce bu hadislerden "size emrettiğim şeyleri yapın, nehyettiğim şeylerden de kaçın" hadisini ilk hadis olarak seçmiştir. Nitekim fıkıhın özü, insanın yapması ve yapmaması gereken şeyleri bilmesidir.⁴⁹ Sünenler ise fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş hadis kitaplarıdır" şeklinde okumak mümkündür. Dolayısıyla Hz. Peygamberin yapılmasını istediklerini yapmak, yapılmasını istemediklerinden de uzak durmak sünnetin özünü oluşturur. Bu yüzden İbn Mâce ilk hadis olarak sünnet'e ittiba hadisini seçmiş olabilir.

Diğer taraftan Bûsîrî, hadisin Haşr Suresinin 7. ayetinde geçen "Peygamber'in size verdiği şeyleri alın, nehyettiği şeylerden de uzak durun"⁵⁰ ifadesiyle birebir örtüştüğüne dikkat çekerek,⁵¹ İbn Mâce'nin sünnet'e ittiba'ın önemine işaret için bu hadisi ilk hadis olarak tercih etmiş olabileceğini ima etmektedir. Bu ayet her ne kadar savaş sonrasında elde edilen ganimetlerin taksimine yönelik ise de, lafız itibariyle hadisle neredeyse aynıdır.

⁴⁴ Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, talâk 10-11, 2/651-652.

⁴⁵ Ebû Davud, büyü' 3, 3/623-624.

⁴⁶ İbn Mâce, mukaddime 1, 1/3.

⁴⁷ Ebû Davud, *Kitâbu'l-Merâsîl*, y.y., trs., s. 451.

⁴⁸ Suyûtî, Celaleddin Ebû Bekr, *Şurûhu İbn Mâce (Misbâhu'z-Zücâce alâ Süneni İbn Mâce, ("Şurûhu İbn Mâce, haz: Râid b. Sabri İbn Alfeh, Beytü'l-Efkâr'd-Devliyye, Amman 2007" ile birlikte), 1/54; Bacem'avî, Ali b. Süleymân, Nûru Misbâhi'z-Zücâce alâ Süneni İbn Mâce, Kahire 1299/1881, s. 3-4.*

⁴⁹ Buhârî, Alâuddîn Abdulaziz b. Muhammed, *Keşfu'l-Esrâr an Usûli Fahri'l-İslâm el-Bezdevî*, thk: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1997, 1/11.

⁵⁰ 59. Haşr, 7.

⁵¹ Bûsîrî, *Misbâhu'z-Zücâce*, 1/9.

EBÛ DÂVUD'UN İLK HADİSİ

Hadis ilminde "imâm", "sebt", seyyidü'l-hâfız" gibi adalet vasıflarıyla tavsif edilmiş olan⁵² Ebû Dâvud, Sünen'ine temizlik (tahâret) ile ilgili hadisleri naklederek başlamıştır. Onun "tahâret" ana başlığı (kitâb) altında ele aldığı ilk konu ise "tuvalete gidileceği zaman insanlardan uzaklaşmak gerektiği" konusudur. Bu konu altında naklettiği ilk hadis, dolayısıyla Sünen'in ilk hadisi de Hz. Peygamber'in tuvalete (def-i hâcet için) gittiğinde insanlardan uzaklaştığını belirten ve Muğîra b. Şu'be tarafından rivayet edilen şu hadistir: "Hz. Peygamber, tuvalete gideceği zaman, insanlara görünmeyecek en uzak yere giderdi".⁵³

Ebû Dâvud bu hadisi: Abdullah b. Mesleme b. Ka'nebî (v. 221/835) - Abdülazîz b. Muhammed (v. 189/804) – Muhammed b. Amr (v. 145/762) - Ebû Seleme (v. 94/712) – Muğîra b. Şu'be (v. 50/670) şeklindeki sened ile nakletmiştir.

Hadis farklı sened ve aynı metinle İbn Mâce,⁵⁴ farklı sened ve farklı metinlerle de Tirmizî,⁵⁵ Nesâî,⁵⁶ Dârimî,⁵⁷ Ahmed b. Hanbel,⁵⁸ Taberânî,⁵⁹ Beyhakî⁶⁰ ve İbn Huzeyme⁶¹ tarafından nakledilmiştir. Görebildiğimiz kadarıyla Ebû Dâvud'dan başka bir müellif, bu hadisi ilk hadis olarak tahriç etmemiştir.

⁵² Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 9/55-58; Mizzî, Cemâlüddin Ebu'l-Haccâc, *Tehzîbü'l-Kemâl fi Esmâ'ir-Ricâl*, thk: Beşşar Avvâd Ma'rûf, Beyrut 1994, 11/355-366; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 2/389-391; Avfî, Muavviz b. Bilâl, *Ebû Davud ve Eseruhû fi İlmi'l-Hadîs*, Master Tezi, Kahire Üniversitesi 1980, s. 88; Dinçoğlu, Mehmet, *Ebû Davud'un Sünen Adlı Eseri, Kaynakları ve Tasnif Metodu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 2008.

⁵³ Ebû Davud, tahâret 1, 1/9.

⁵⁴ İbn Mâce, tahâret 22, 1/120.

⁵⁵ Tirmizî, tahâret 16, 1/31-32.

⁵⁶ Nesâî, Ahmed b. Ali b. Şuayb, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, tahâret 16, 1/18-19,

⁵⁷ Dârimî, tahâret 4, 1/134.

⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/248.

⁵⁹ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk: Hamdî b. Abdülmecid es-Silefî, Kahire 1983, 20/437.

⁶⁰ Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 1/93.

⁶¹ İbn Huzeyme, Muhammed b. İshâk, *Sahîhu İbn Huzeyme*, thk: Muhammed Mustafa el-'A'zamî, Beyrut 1970, 1/46.

Tirmizî ve Beğavî⁶² bu hadisi hasen-sahîh⁶³ olarak değerlendirmektedir.⁶⁴ Darimi'nin belirttiğine göre, hadisi nakleden diğer musannifler de onu sahîh olarak değerlendirmişlerdir.⁶⁵ Nevevî (v. 676/1277) ise sahâbî Muğîre b. Şu'be'nin rivayet ettiği bu hadisin sahih olduğunu, zira Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yine Muğîre vasıtasıyla nakledilmiş benzer varyantlarının (şâhid) bulunduğunu belirtmektedir. Yine Nevevî, hadisin, senesinde yer alan Muhammed b. Amr b. Alkame'den dolayı sahih kabul edilemeyeceğini ileri sürenlere şu cevabı vermektedir: "İbn Alkame hakkında, sebebi belirtilmiş (müfesser) bir cerh bulunmamaktadır".⁶⁶ Öte yandan bu hadisi sahih olarak değerlendirenler arasında Münâvî (v.1031/1622)⁶⁷ ve Hâkim Nisâbûri (v. 405/1014)⁶⁸ gibi muhaddisler de yer almaktadır.

İlk Olma Gerekçesi

Ebû Dâvud, Sünen'i tanıtmak ve Sünen hakkında Mekkelilerin muhtemel sorularına cevap vermek amacıyla bir risale kaleme almıştır. Şârih Aynî tarafından tamamı aktarılan bu risalede Ebû Dâvud, Sünen ile ilgili birçok hususu dile getirirken, ilk hadis hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır.⁶⁹ Ancak bu risalede, Sünen'deki bazı hadisleri kısaltarak (ihtisar) rivayet ettiğini, bunu da, hadisi uzun haliyle duyan bazı kişilerin ondaki fikhî özellikleri

⁶² Beğavî, *Şerhu's-Sünneh*, 1/373.

⁶³ Hasen-Sahîh: Başta Tirmizî olmak üzere bazı muhaddisler bir hadis hakkında bazen "hâzâ hadîsun hasenun sahîhun" diyerek hasen va sahîh hükümlerini bir arada kullanmışlardır. Ancak bu kavram hakkında bizzat kullanıcıları tarafından herhangi bir tarif ve açıklama yapılmamıştır. Başka alimler tarafından yapılan değişik tanımlar ise varsayım ve tahminden ibarettir (Geniş bilgi için bkz: Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, s.124-128; Koçyiğit, Talat, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1992, s.164-166).

⁶⁴ Tirmizî, tahâret 16, 1/32.

⁶⁵ Dârimî, tahâret 4, 1/134.

⁶⁶ Nevevî, Muhyiddin b. Şeref, *el-İcâz fî Şerhi Süneni Ebî Dâvud es-Sicistânî*, thk: Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âli Selmân, Dâru'l-Eseriyye, Ammân 2007, s. 80.

⁶⁷ Münâvî, Zeynüddin Abdurraûf, *et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmiî's-Sağîr*, Mektebetü'l-İmâm eş-Şâfiî, Riyad 1988, 2/487.

⁶⁸ Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkim, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, thk: Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 1/236.

⁶⁹ Aynî, Bedruddîn Ebî Muhammed b. Ahmed, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, thk: Halid b. İbrahim el-Mısırî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1999, 1/35-46.

anlamayabileceği endişesiyle yaptığını dile getirmektedir.⁷⁰ İlk hadisi de bu tür ihtisarlarına örnek vermek mümkündür.

Ebû Dâvud'un ilk şârihlerinden Hattabî (v. 388/998) bu konuda herhangi bir açıklama yapmazken,⁷¹ meşhur şârihlerinden Âzim Âbâdî sadece "insanda tuvalet ihtiyacı hasil olduğu zaman, diğer insanlardan uzaklaşması âdaptandır ve müstehaptır" ⁷² açıklamasını yapmıştır. Diğer bir şârih Sübkî ise Âzim Âbâdî'nin söylediği şeyleri tekrar etmekle yetinmiştir.⁷³

Sehârenfûrî (v. 1346/1927) de ilk hadis değil, ilk ana konu hakkında görüş beyan ederek, Ebû Dâvud'un kitabının "sünen" formatında olduğundan, konularının da haliyle fikhî konulara göre sıralanacağını, dolayısıyla tahâret konusunun başta gelmiş olduğunu dile getirmektedir. Zira "tahâret", en başta gelen ve dinin direği olan namaz ibadetinin şartıdır".⁷⁴

Diğer bir Ebû Dâvud şârihi Abdülmuhsin el-Abbâd ise konumuzla ilgili doğrudan fikir beyan etmemekle birlikte, iki hususa dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Sünen'lerdeki konu sıralamasıyla ilgilidir ve bu konuda Abbâd şunları söylemektedir: "Muhaddis ve fakihler ahkama dair bir kitap telif edeceklerinde genellikle önce namaz, sonra zekat, sonra oruç, sonra da hacc konusunu ele alırlar. Ancak, abdestsiz namaz kılınmayacağı için, namazın şartı olan tahâret/temizliği de namaz bahsinden önce ele alırlar".⁷⁵ Abbâd'ın bu sözlerinden her ibadetin bir öncesinin olduğunu dolayısıyla abdestin öncesinin abdesti bozmak, abdesti bozmanın öncesinin de abdest bozma adabına uygun davranmak olduğu sonucunu

⁷⁰ Aynî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 1/37.

⁷¹ Krş: Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *Meâlimü's-Sünen*, Haleb 1932, 1/9. Hattâbî, ilk hadis hakkında herhangi bir bilgi dahi vermeden, doğrudan ikinci hadisin şerhine geçmiştir.

⁷² Âzim Âbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, *Ġâyetü'l-Maksûd fî Şerhi Süneni Ebî Dâvud*, thk: Muhammed Uzeyr Şems-Ebu'l-Kâsım el-'A'zamî, Riyad 1414/1993, 1/83; *Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud* (İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Şerhiyle birlikte basım) thk: Abdurrahman Muhammed Osman, *Mektebetü's-Selefiyye*, Medine 1968 , 1/19.

⁷³ Sübkî, Mahmud Muhammed Hattâb, *el-Menhelü'l-Azbü'l-Mevrûd Şerhu Süneni'l-İmâm Ebî Dâvud*, *Müessesetü't-Târîhu'l-Arabî*, Beyrut trs., 1/22-24.

⁷⁴ Sehârenfûrî, Halil Ahmed, *Bezül'l-Mechûd fî Halli Ebî Dâvud*, *Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye*, Beyrut 1392/1972, 1/1.

⁷⁵ Abbâd, Abdülmuhsin, *Şerhu Süneni Ebî Davud*, y.y., trs., 1/52 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3,1).

çıkarmak mümkündür. Dolayısıyla da Ebû Dâvud'un, her işin bir adabı olduğunu gösterebilmek için, bu hadisi ilk hadis olarak nakletmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

Abbâd'ın işaret ettiği ikinci bir husus da Ebû Dâvud'un hocası Mesleme b. Ka'neb hakkındadır. Abbâd'a göre Mesleme b. Ka'neb, İbn Mâce dışındaki bütün Kütüb-i Sitte⁷⁶ sahiplerinin hadislerini tahrîç ettiği güvenilir bir muhaddistir ve Ebû Dâvud ondan duyduğu bir hadisle *Sünen*'ine başlangıç yapmak istemiştir. Esasen bütün Kütüb-i Sitte sahiplerinin kitaplarına hadisleriyle başlangıç yaptıkları kişiler, onların en meşhur ve sika hocalarıdır. Mesela Ebû Davud, hocası Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebî'nin hadisiyle; Tirmizî ve Nesâî, hocaları Kuteybe b. Saîd'in hadisiyle; Müslim, hocası Ebû Hayseme Züheyr b. Harb'in hadisiyle; Buhârî, hocası Abdullah b. Zübeyr el-Mekkî el-Humeydî'nin hadisiyle; İbn Mâce, hocası İbn Ebî Şeybe'nin hadisiyle kitabına başlamıştır. Bu hocaların hepsi de sikadır ve Kütüb-i Sitte sahipleri, hadislerinin tahrîç edilebileceğine dair ittifak etmişlerdir.⁷⁷ Abbâd burada, müellif bir muhaddis açısından sika bir hocasının hadisiyle eserine başlangıç yapmanın önemine dikkat çekerek Ebû Dâvud'un da ilk hadisi bu çerçevede seçmiş olabileceğini ima etmektedir diyebiliriz.

Öte yandan Ebû Dâvud, Hz. Peygamber'in uygulamasını örnek göstererek, insan için haya duygusuna sahip olmanın veya ihtiyaç giderme esnasında diğer insanları rahatsız etmemenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için, bu hadisi ilk hadis olarak seçmiş olabilir.

TİRMİZÎ'NİN İLK HADİSİ

Muhaddisler nezdinde ittifakla sika kabul edilen⁷⁸ Muhammed b. İsbâ et-Tirmizî de Sünen türü telif metoduna bağlı kalarak, kitabına tahâret ile ilgili hadisleri nakletmekle başlamıştır. Tirmizî'nin "tahâret" ana başlığı altında ele aldığı ilk alt başlık (bâb) "abdestsiz kılınan namaz (Allah katında) kabul edilmez" şeklindedir. Dolayısıyla burada naklettiği ilk

⁷⁶ Buhârî ve Müslim'in Sahih'leri ile Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünen'lerinden oluşan altı ana hadis kitabına verilen genel isim.

⁷⁷ Abbâd, *Şerhu Süneni Ebî Davud*, 1/54. Abbâd, " Ancak bu, her sikanın hadisinin mutlaka rivayet edilmesi gerektiği anlamına gelmez" diyerek sözlerine devam etmektedir.

⁷⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 5/248-249.

hadis de: "Hz. Peygamber: *Abdest alınmadan kılınan namaz ve hak edilmeyen maldan*⁷⁹ verilen sadaka, Allah katında kabul görmez *buyurmuştur*" şeklindeki İbn Ömer hadisidir.⁸⁰

Tirmizî hadisi Simâk b. Harb'den sonrası değişiklik arzeden, aşağıdaki iki sened ile, aralarını Arapça ح harfiyle⁸¹ ayırmak suretiyle nakletmiştir:

1- Kuteybe b. Saîd (v. 240/854) – Ebû Avâne el-Vâdîh b. Abdullah el-Yeşkurî (v. 176/792) – Simâk b. Harb (v. 132/749) - Mus'ab b. Sa'd (v. 103/720) – İbn Ömer (v. 73/692).

2- Hennâd b. Seriyî (v. 243/857)⁸² – Vekî b. Cerrâh (v. 197/812) – İsrâîl b. Yunus b. Ebî İshâk es-Sebîî (v. 162/778) – Simâk b. Harb (v. 132/749) - Mus'ab b. Sa'd (v. 103/721) – İbn Ömer (v. 73/692).

Tirmizî, bu hadisin Ebû Müleyh- İbn Ebî Müleyh-Ebû Hureyre ve Enes b. Malik'ten oluşan bir isnadının da bulunduğunu ancak, kendisinin yukarıdaki isnadı tercih ettiğini belirtmektedir.

Hadis farklı sened ve aynı anlama gelecek benzer metinlerle Müslim,⁸³ Ebû Dâvud,⁸⁴ Nesâî,⁸⁵ İbn Mâce,⁸⁶ Ahmed b. Hanbel,⁸⁷ İbn Hibbân,⁸⁸ İbn Ebî Şeybe⁸⁹ ve

⁷⁹ Hadiste geçen "ğulûl" kelimesinin, 'ganimetten, paylaşımından önce çalma yoluyla elde edilen mal' anlamına geldiği ve gizli ihaneti ifade ettiği belirtilmektedir (Mesela bkz: Mübârekfûrî, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi't-Tirmizî*, haz: Abdülvehhâb Abdüllatif, Dâru'l-Fikr, Tarih ve yer yok, 1/24).

⁸⁰ Tirmizî, tahâret 1, 1/5-6.

⁸¹ Birden fazla senedi bulunan bir hadisin bu senedleri hadisin metninden önce bir arada verilmek istendiğinde, senedlerin arasına Arapça'daki noktasız "ha" harfi konur. Bkz: Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 133.

⁸² Tirmizî, Hennâd'ın rivayetinde "bi ğayri tuhûrin" değil, "illâ bi tuhûrin" ifadesinin yer aldığına işaret etmektedir (Bkz: Tirmizî, tahâret 1, 1/5).

⁸³ Müslim, tahâret, hadis no: 224, 1/204.

⁸⁴ Ebû Davud, tahâret 31, 1/48-49

⁸⁵ Nesâî, tahâret 104, 1/87-88.

⁸⁶ İbn Mâce, tahâret 2, 1/100.

⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/20, 39, 51, 57, 73; 5/74, 75.

⁸⁸ İbn Hibbân, *Sahîh*, 4/605; 8/152.

Abdurrazzâk es-San'ânî⁹⁰ gibi ilk dönem muhaddisleri tarafından da rivayet edilmiştir. Dârimî ise, hadisin "abdestsiz kılınan namaz, makbul değildir" şeklindeki ilk kısmını bâb başlığı⁹¹ yaparak, altta tamamını rivayet ederken, Buhârî, her iki kısmını da ayrı ayrı bâb başlığı (terceme) olarak zikretmiştir. Mesela "abdestsiz kılınan namaz, makbul değildir" kısmını abdest (vudû') bölümünde,⁹² "hak edilmeyen maldan verilen sadaka makbul değildir" kısmını da zekât bölümünde⁹³ bâb başlığı olarak zikretmiştir.

Hadisin, birinci ve ikinci kısmının yer değiştirilerek (takdim-tehir) nakledilmiş varyantlarının da olduğu ve bunların Beyhakî⁹⁴ ve Taberânî⁹⁵ tarafından nakledildiği görülmektedir. Tirmizî dışında bir müellif tarafından ilk hadis olarak tahriç edilmeyen bu hadisi Nâsiruddin Elbânî, sahîh olarak değerlendirmiştir.⁹⁶

İlk Olma Gerekçesi

Tirmizî, hadisi naklettikten sonra bu konudaki en sağlam ve en güzel hadisin bu olduğunu (esahhu şey'in fî hâza'l-bâb ve ahsen) söylemektedir.⁹⁷ Tirmizî şârihlerinden Mübârekfûrî (v. 1353/1934)'ye göre onun bu sözden maksadı, ister sahîh olsun ister zayıf olsun, bu konuda vârid olan hadisler içinde, tercihe layık olan tek hadisin bu olduğuna işaret etmektedir.⁹⁸ Bize göre de Tirmizî'nin bu sözleri, kendisi açık bir dille ifade etmese de, ilk hadisi niçin ilk hadis olarak seçtiğinin bir işareti şeklinde değerlendirilebilir.

⁸⁹ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, *Musannefû İbn Ebî Şeybe*, thk: Muhammed Avvâme, Beyrut 2006, 1/11.

⁹⁰ San'ânî, *Musannef*, 5/244.

⁹¹ Dârimî, vudû' 21, 1/140.

⁹² Buhârî, vudû' 2, 1/43. (Buhârî burada: "Abdetsi bozulan kişi, abdest almadığı sürece, namazı makbul değildir" şeklindeki Ebû Hureyre hadisini nakletmiştir)

⁹³ Buhârî, zekât 7, 2/112.

⁹⁴ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü's-Sağîr*, haz: Emin Kal'acî, Karaçi 1979, 1/21.

⁹⁵ Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 7/75.

⁹⁶ Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 2000, 1/19.

⁹⁷ Tirmizî, tahâret 1, 1/6.

⁹⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, mukaddime, 1/401.

Yine Mübârekfûrî, "tahâret/temizlik/abdest dinin direği olan namazın anahtarı olduğundan müellifler sünen'lerine tahâret hakkındaki hadislerle başlangıç yapmışlardır.⁹⁹ Bu hadis de, namaz için temizliğin/abdestin gerekli olduğunun delilidir"¹⁰⁰ diyerek, Tirmizî'nin seçimi hakkında tahminde bulunmuştur.

Öte yandan, Kütüb-i Sitte müelliflerinin hadis kabul şartları hakkında bir eser kaleme almış olan Muhammed b. Tâhir el-Makdisî de (v. 507/1113), Tirmizî'nin hadisleri seçimiyle ilgili olarak şöyle bir açıklamada bulunur: "Önce içinde, sağlam bir senedle hadisleri sahîh kitaplarda tahrîc edilen bir sahâbîye ulaşan meşhur bir hadisin yer aldığı bâb başlığı oluşturur. Sonra bu bâb başlığında belirtilen hukuki konunun hükmüne giren, ancak hadisi başka kitaplarda tahrîc edilmemiş olan ve ona ulaşan isnad, birincideki gibi sağlam olmayan bir sahâbinin rivayetine işaret eder. Ancak bu uygulaması bab başlığında işaret ettiği hükmün sahîh olduğu durumlar için geçerlidir. Daha sonra da "Bu başlık altına girebilecek hadisler arasında filan ve filan sahâbilerin de rivayetleri bulunmaktadır" der. Ancak bunu her bâb'da uygulamaz".¹⁰¹ Makdisî burada, Tirmizî'nin kitabının tamamında değil, belli yerlerinde uyguladığı bir sistemden bahsetmektedir. Buna göre Tirmizî önce, hadisleri sahîh kitaplarda rivayet edilen meşhur bir sahâbî seçiyor. Sonra bu sahâbînin sahîh senedle rivayet edilen hadisini bâb başlığı yapıyor. Daha sonra da bu sahâbînin bâb başlığındaki kadar sağlam olmayan ve başka kitaplarda geçmeyen bir rivayetini, o bâb altında ilk hadis olarak naklediyor. Daha sonra da başka kişilerin de bu konuda hadisleri olduğunu ancak kendisinin, belirttiği özellikleri taşıyan hadisi seçtiğine işaret ediyor. Netice itibarıyla, Sünen'deki ilk bâb başlığının adının konmasında ve ilk hadisin seçiminde meşhur sahâbî İbn Ömer faktörünün ön plana çıkmış olduğu anlaşılıyor.

Bir başka Tirmizî şarihi Keşmîrî de konumuza ışık tutacak mahiyetteki şu hususa dikkat çekmektedir: "Sahîh veya diğer türdeki hadis kitaplarının müellifleri genellikle

⁹⁹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 1/19.

¹⁰⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 1/23.

¹⁰¹ Makdisî, Muhammed b. Tâhir, *Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye*, Beyrut 1984, s. 21 (Ebû Bekr Muhammed b. Mûsa el-Hâzîmî'nin "*Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse*" adlı eseriyle birlikte basım).

kitaplarına en sağlam/a'la¹⁰² senedli hadislerle başladılar. Daha sonra da hadisleri senedlerindeki zayıflık derecesine göre sıraladılar.¹⁰³ Nitekim Tirmizî, Sünen'indeki ilk hadis için "en sahîh ve en hasen" ifadesini kullanmıştır. Onun buradaki maksadı, hadisin kavram olarak sahîh ve hasen¹⁰⁴ olduğunu değil, bu bâb altında yer verilebilecek en uygun hadis olduğunu vurgulamaktır. Çünkü özellikle başka muhaddislerin kitaplarında tahriç etmediği hadislerle yer vermek, Tirmizî'nin Sünen'i oluşturmada takip ettiği metodlardan biridir. Ona göre bu konudaki en 'a'la hadis de bu hadistir.¹⁰⁵

Diğer taraftan Tirmizî'nin ilk şarihlerinden olan Ya'murî (v. 734/1333)'nin,¹⁰⁶ hadisi uzunca şerh etmesine rağmen, konumuzla ilgili hiçbir değerlendirme yapmaması oldukça dikkat çekicidir.¹⁰⁷

Anlaşılan o ki Tirmizî, ilk hadis seçiminde hadisin sahabî ravisinin kimliği, başka hadis kitaplarında geçip geçmediği ve bâb başlığındaki fikhî hükümle birebir örtüşüp örtüşmediği gibi hususları dikkate almış ve neticede böyle bir tercih yapmıştır.

NESÂÎ'NİN İLK HADİSİ

Hadis ilminde "hucet", "hafız", "sika", "sebt", "imâm" ve asrının en büyük muhaddisi olarak kabul edilen¹⁰⁸ İmam Nesâî de Sünen adlı meşhur eserine, yine sünen formatına

¹⁰² Şarih burada, Hz. Peygambere yakınlık itibarıyla râvi sayısı en az olan senedle nakledilen âlî isnad'ı kastediyor olabilir. Âli isnad hakkında bkz: Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 41-42.

¹⁰³ Keşmîrî, Muhammed Enver Şâh, *el-Arfu's-Şezî Şerhi Süneni't-Tirmizî*, tsh: Şeyh Mahmud Şâkir, Dâru İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2004, 1/36.

¹⁰⁴ Sahih ve Hasen Hadis: Senedi başından sonuna kadar kesintisiz (muttasıl) olan ve sika ravilerin birbirinden rivayet ettiği, şâz ve illetten uzak hadise sahîh, aynı şartları taşıyan ancak ravisinin zapt yönünden tam olmayan hadislerle de hasen hadis denilir (Geniş bilgi için bkz: Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 270-276, 129-130).

¹⁰⁵ Keşmîrî, *el-Arfu's-Şezî*, 1/39.

¹⁰⁶ Faydalandığımız kaynağın muhakkiki, müellifin ismini "Ya'murî" şeklinde harekelemiş, ancak "Ya'merî" şeklinde okuyanların bulunduğu da işaret etmiştir (Bkz: Ya'murî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Seyyidü'n-Nâs, *en-Nefhu's-Şezî fi Şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, thk: Ahmed Ma'bud Abdülkerim, Dâru'l-Âsime, Riyad 1409/1988, 1/16, 1 numaralı dipnot). Biz de muhakkikin tercihine uyarak, "Ya'murî" şeklindeki okunuşu tercih ettik.

¹⁰⁷ Ya'murî, *en-Nefhu's-Şezî fi Şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, 1/317-345.

uygun olarak "tahâret" ana başlığı ile başlamıştır. İlk alt başlık ise "namaz kılacağınız vakit, yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız,¹⁰⁹ ayetinin yorumu bâbı" adındaki alt başlıktır. Nesâî'nin bu başlık altında tahric ettiği, dolayısıyla Sünen'inin ilk hadisi de Ebû Hureyre tarafından nakledilen: "Hz. Peygamber: *Uykudan uyandıığınız vakit, ellerinizi, önce başka bir su ile üç kere yıkamadan, abdest alacağınız su kabına daldırmayınız. Zira elinizin nerede gecelediğini bilemezsiniz, buyurdu*" şeklindeki hadistir.¹¹⁰

Nesâî bu ilk hadisi "Kuteybe b. Saîd (v. 240/854) – Süfyân b. Uyeyne (v. 197/812) – İbn Şihâb ez-Zühri (v. 124/741) - Ebû Seleme (v. 94/712) – Ebû Hureyre (v. 59/678) – Hz. Peygamber" şeklindeki sened ile nakletmiştir.

Hadis farklı sened ve metinlerle başta Nesâî'nin¹¹¹ kendisi olmak üzere, birçok muhaddis tarafından da tahric edilmiştir. Mesela Hemmâm b. Münebbih,¹¹² İmam Mâlik,¹¹³ İmam Şâfiî,¹¹⁴ Tayâlîsî,¹¹⁵ Humeydî,¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel,¹¹⁷ Dârimî,¹¹⁸ Buhârî,¹¹⁹ Müslim,¹²⁰ İbn Mâce,¹²¹ Ebû Davud,¹²² Tirmizî,¹²³ Beyhakî,¹²⁴ Dârakutnî (v. 385/995),¹²⁵ İbn Hibbân,¹²⁶

¹⁰⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 14/285-291; Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru 'Alâmi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, 13/516-526; Kandemir, M. Yaşar, "Nesâî" md., *DİA.*, İstanbul 2006, 32/563-565.

¹⁰⁹ 5. Mâide, 6.

¹¹⁰ Nesâî, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, tahâret 1, 1/6.

¹¹¹ Nesâî, vudû' 116, 1/99

¹¹² Hemmâm b. Münebbih, *Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih*, s. 287.

¹¹³ İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, tahâret, hadis no: 9, 1/21.

¹¹⁴ Şâfiî, *Müsned*, s. 93

¹¹⁵ Tayâlîsî, *Müsned*, 4/168.

¹¹⁶ Humeydî, *Müsned*, 2/422-423.

¹¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/471.

¹¹⁸ Dârimî, vudû' ve tahâret 78, 1/161.

¹¹⁹ Buhârî, vudû', 1/48-49.

¹²⁰ Müslim, tahâret, hadis no: 87, 88, 1/233.

¹²¹ İbn Mâce, tahâret 40, 1/138-139.

¹²² Ebû Davud, tahâret 39, 1/76.

¹²³ Tirmizî, tahâret 19, 1/36-37.

İbn Huzeyme,¹²⁷ Ebû Avâne¹²⁸ eserlerinde bu hadisi tahric eden müelliflerdir. Ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla, Nesâî'den başka hiç kimse bu hadisi ilk hadis olarak nakletmemiştir. Öte yandan Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ adlı hadis eserinde de bu hadisi ilk hadis olarak nakletmiştir.¹²⁹

Hadisi, Tirmizî hasen-sahîh olarak değerlendirirken,¹³⁰ diğer bazı muhaddisler sıhhati hakkında ittifak bulunduğunu beyan etmişlerdir.¹³¹ Huveynî, isnadının sahîh olduğunu,¹³² Vellevî ise Nesâî'nin humâsiyyât'larından¹³³ olup ravilerinin tamamının sika kabul edildiğini dile getirmiştir.¹³⁴

İlk Olma Gerekçesi

Nesâî'nin bu hadisi için ilk hadis olarak tercih etmiş olabileceği hususunda görüş beyan eden tek kişi kanaatimizce, "*Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî'*" adlı eseriyle Sindî (v. 1136/1723)'dir.¹³⁵ Sindî, konuyla ilgili olarak şunları ifade eder: "Nesâî'nin tahâret bölümüne

¹²⁴ Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 1/45-46.

¹²⁵ Dârakutnî, Ali b. Ömer Ebu'l-Hasen, *Sünenü'd-Dârakutnî*, thk: Şuayb el-Arnaût ve diğerleri, Müessesetü'r-Risâle, Riyad 2003, 1/73-75.

¹²⁶ İbn Hibbân, *Sahîh*, 3/347.

¹²⁷ İbn Huzeyme, *Sahîh*, 1/52.

¹²⁸ Ebû Avâne, *Müsned*, 1/221.

¹²⁹ Nesâî, *Kitâbu's-Süneni'l-Kübrâ*, Haz: Abdulmuhsin et-Türkî, Şuayb el-Arnaût, Hasen Abdülmün'im, Müessesetü'r-Risâle Beyrut 2001, 1/73.

¹³⁰ Tirmizî, taharet 19, 1/36.

¹³¹ Beğavî, *Şerhu's-Sünneh*, 1/406-407; Elbânî, Nâsiruddin, Muhammed, *İrvâu'l-Ğalîl fî Tahrîci Ehâdisi Menâri's-Sebil*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1985, 1/187.

¹³² Huveynî, Ebû İshak el-Eserî, *Bezlü'l-İhsân bi Takrîb-i Süneni'n-Nesâî Ebî Abdîrrahmân*, Mektebetü't-Terbiyetü'l-İslâmiyye, 1990, 1/15.

¹³³ Humâsî: Sahâbî ravisinden hadisi kitabına alan müellife kadar senedindeki ravi sayısı beş kişi olan hadis için kullanılan (çoğulu: humâsiyyât) bir kavramdır (Bkz: Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 136).

¹³⁴ Vellevî, Ali b. Âdem b. Musa el-İtyübî, *Zahîratü'l-Ukbâ fî Şerhi'l-Müctebâ*, Dâru'l-Mî'râc, Riyad 1996, 1/192.

¹³⁵ Sindî, Muhammed b. Abdülhâdî, *Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut trs. (Suyûtî, Ebû Bekr Celâleddîn, *Zehru'r-Rubâ 'Ale'l-Müctebâ*, Dâru'l-Ma'eife, Beyrut trs. ile birlikte basım).

bu hadisle başlamasının sebebi, fakihlerin de belirttiği gibi, temizliğe önce ellerden başlanması gerektiğini tenbih içindir. Çünkü fakihler, abdeste elleri yıkayarak başlamayı sünnet saymışlar, bu hadisi ve diğer hadisleri de delil göstermişlerdir".¹³⁶ Sindî, ilk bâb başlığı ile ilgili olarak da: "Nesâî'nin tahâret bölümüne abdest ayetinin tefsiriyle başlamasının sebebi, tahâretle ilgili bütün hadislerin esasen bu ayetin tefsiri içinde mütalaa edilmesinin mümkün olacağıdır" şeklinde bir izah getirmektedir.¹³⁷

Nesâî'nin sünenini şerh edenlerden biri olan Vellevî de konumuzla ilgili dikkat çekici şu açıklamayı yapmaktadır: "Nesâî ilk hadisi hocası Kuteybe b. Saîd'den nakletmiştir. Kuetybe b. Saîd öyle bir muhaddistir ki, birçok kişi ondan hadis nakletmiştir, hatta Kuteybe b. Saîd, hadis öğrenmek için kendisine ilim yolculuğu yapılan (rihle) ilk muhaddislerdendir. Öyle ki, Kütüb-i Sitte'deki hadislerin senedinde adı Kuteybe olan başka bir muhaddis yoktur. Ayrıca ilk hadisteki, Zührî ve Ebû Seleme'nin birbirinden rivayetinde olduğu gibi, tâbiûn'un tâbiûn'dan rivayeti örneğine başka bir hadiste rastlamak mümkün değildir. Bunların da ötesinde İmâm Malik'e göre Medîne'li yedi fakih tâbiûn'dan (fukahâi seb'a)¹³⁸ biri olan Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf da bu hadisin senedinde yer alanlardandır".¹³⁹ Vellevî açıkça söylemese de, hadisin senedinde yer alan bir takım inceliklere (letâif) vurgu yaparak, Nesâî'nin bu hadisi ilk hadis olarak seçmesinin gerekçelerine işaret etmek istemiştir, diyebiliriz. Yani ona göre, bu hadisi Sünen'in ilk hadisi yapabilecek birçok özellik söz konusudur. Bunların başında da Kuteybe b. Saîd'den nakledilmiş olması, iki tâbiûnun birbirinden rivayet ettiği tek örnek olması ve isnadında Medinelî yedi fakihten biri olan Ebû Seleme'nin yer alması gelmektedir.

Nesâî'nin Süneni'ne böyle bir hadisle başlamasının gerekçeleri arasında, el başta olmak üzere bütün vücudun temiz tutulmasına dikkat çekilmesine ilaveten, o günün şartlarında ortaklaşa kullanılan su kaplarındaki suyun kirlenmemesi gerektiği hususu da ön plana çıkartılmak istenmiş olabilir. Buna bağlı olarak da günlük hayatta ortaklaşa kullanılan

¹³⁶ Sindî, *Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî*, 1/14.

¹³⁷ Sindî, *Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî*, 1/14.

¹³⁸ Fukahâ-i Seb'a: Ebû Seleme'nin de içinde bulunduğu yedinci kişi hakkında tartışma olmakla birlikte, Medînelî yedi fakih tâbiûna verilen isimdir. Geniş bilgi için bkz: Kallek, Cengiz, "Fukahâ-i Seb'a", *DİA*, İstanbul 1996, 13/214.

¹³⁹ Vellevî, *Zahîratü'l-Ukbâ fî Şerhi'l-Müctebâ*, 1/196.

bütün eşya ve mekânların temiz tutulması ve kullanımlarında titizlik gösterilmesi gerektiği hususuna dikkat çekilmiş olabilir.

Sonuç

Bu araştırmada ulaştığımız en önemli sonuç, yaptığımız işin aslında, güncel ifadeyle, bir nevi niyet okumaktan hatta bazen niyet okuyanın niyetini okumaya çalışmaktan ibaret olduğunun farkına varmış olmaktır. Zira görebildiğimiz kadarıyla, konumuzla ilgili olarak bizzat musannifler/müellifler tarafından yapılmış herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Ama değişik kaynaklardan tespit ettiğimiz bazı ipuçları, bize müelliflerin seçimlerini değerlendirebilme imkanı sağlamıştır.

Öncelikle şunu belirtelim ki, ele aldığımız eserlerin hepsinin müellifleri de aynı dönemde yaşamışlardır. Hatta bazıları arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Aynı türde eser meydana getirmelerine rağmen, ilk hadislerin seçiminde herhangi bir şekilde birbirlerinden etkilendiklerini söylemek mümkün değildir. Hatta ilk bâb başlıklarının seçiminde bile bir etkilenme ya da benzerlik olmadığı görülmektedir. Ancak müelliflerimiz ilk hadisleri niçin ilk hadis olarak seçtikleri konusunda son derece sessiz kalmış olsalar da kanaatimizce, bu konuda hepsi de oldukça titiz davranmış gözükmektedir. Mesela kimisi hadis aldığı hocalarını, kimisi hadisin sahâbî ravisini, kimisi hadisin isnadındaki bazı özellikleri, kimisi yaşadıkları toplumdaki gayri İslâmî davranışların bertaraf edilmesini, kimisi de hadisin muhtevasını dikkate alarak tercihini gerçekleştirmiş olabilir. Bunlar arasında, müellifin hocasını dikkate almış olabileceği şeklindeki gerekçe, alimlerin üzerinde en çok durduğu gerekçe olarak değerlendirilebilir.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, islâm geleneğinde topluma hitabedecek veya bir konuda bir metin ya da kitap hazırlayacak olan kişi, topluma vermek istediği mesajların veya anlatacağı hususların daha iyi algılanabilmesini sağlamak için, öncelikle dikkat çekici ayet ve hadislerden, atasözleri veya deyimlerden bir seçki yapar. İşte Sünen müellifleri de ilk hadislerin seçiminde, zihnî arkaplanlarında var olan duygu ve düşüncelerini dile getirmek istemiş olabilirler. Ama hepsinin de kendince bir gerekçesinin bulunabileceğini söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- ABBÂD, Abdulmuhsin, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, y.y., trs. (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3,1).
- ADEVÎ, Safa Ahmed, *İhdâü'd-Dibâce bi Şerhi Süneni İbn Mâce*, Mektebetü Dâri'l-Yakîn, Yer yok, 1999.
- AHMED B. HANBEL, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- AVFÎ, Muavviz b. Bilâl, *Ebû Davud ve Eseruhû fi İlmî'l-Hadîs*, Master Tezi, Kahire Üniversitesi 1980.
- AYDINLI, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, Hadisevi, İstanbul 2006.
- _____, *Sünen-i Dârimî*, Madve Yay., İstanbul 1994.
- AYNÎ, Bedruddîn Ebî Muhammed b. Ahmed, *Umdetü'l-Kârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Neşr: Muhammed Mahmûd el-Halebî, Mısır 1972.
- _____, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, thk: Halid b. İbrahim el-Mısrî, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1999.
- ÂZİM ÂBÂDÎ, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hakk, *Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud* (İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Şerhiyle birlikte basım) thk: Abdurrahman Muhammed Osman, Mektebetü's-Selefiyye, Medine 1968.
- _____, *Ğâyetü'l-Maksûd fi Şerhi Süneni Ebî Dâvud*, thk: Muhammed Uzeyr Şems-Ebu'l-Kâsim el-'A'zamî, Riyad 1414/1993.
- BACEM'AVÎ, Ali b. Süleymân, *Nûru Misbâhi'z-Zücâce alâ Süneni İbn Mâce*, Kahire 1299/1881.
- BAĞDÂDÎ, Ebû Bekr Hafîb, *Târîhu Bağdad*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- BEĞÂVÎ, Hüseyin b. Mes'ûd, *Şerhu's-Sünneh*, thk: Şuayb el-Arnâût-Muhammed Züheyr eş-Şâvîş, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1983.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü'l-Beyhaki'l-Kübrâ*, thk: Muhammed Abdulkadir Ata, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke 1994.
- _____, *es-Sünenü's-Sağîr*, haz: Emin Kal'acî, Karaçi 1979.

- BUHÂRÎ, Alâuddîn Abdulaziz b. Muhammed, *Keşfu'l-Esrâr an Usûli Fahri'l-İslâm el-Bezdevî*, thk: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- BÛSİRÎ, Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmail, *Misbâhu'z-Zücâce fi Zevâidi İbn Mâce* (Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin "*Sünen-i İbn Mâce bi Şerhi Ebi'l-Hasen el-Hayfî*", Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, trs. adlı eserinin hamisinde basılı).
- ÇAKAN, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri-Özellikleri-Faydalanma Usulleri*, MÜİFV. Yay., İstanbul 1989.
- DÂRAKUTNÎ, Ali b. Ömer Ebu'l-Hasen, *Sünenü'd-Dârakutnî*, thk: Şuayb el-Arnaût ve diğerleri, Müessesetü'r-Risâle, Riyad 2003.
- DÂRİMÎ, Ebû Abdillâh b. Abdirrahman, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- DIHLEVÎ, Abdülğanî b. Ebî Saîd el-Müceddidî, *İnhâcu'l-Hâce alâ Sünen-i İbn Mâce*, ("*Şurûhu İbn Mâce*, haz: Râid b. Sabri İbn Alfih, Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, Amman 2007" ile birlikte).
- DİNÇOĞLU, Mehmet, *Ebû Davûd'un Sünen Adlı Eseri, Kaynakları ve Tasnif Metodu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 2008.
- EBÛ AVÂNE, Yakub b. İshâk el-İsferâyînî, *Müsnedü Ebî Avâne*, Dâru'l-Ma'rife, thk: Eymen b. Afif ed- Dimaşkî, Beyrut 1998.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- _____, *Kitâbu'l-Merâsîl*, y.y., trs.
- EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ et-Temîmî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mavsîlî*, thk: Hüseyin Selim Esed, Dimaşk 1987.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsiruddîn, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 1997.
- _____, *İrvâu'l-Ğalîl fi Tahrîci Ehâdîsi Menârî's-Sebîl*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1985.
- _____, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 2000.
- ERKAYA, Musa, *İbn Mâce'nin Hadis Kültüründeki Yeri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara 2004.

- ERUL, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, TDV, Ankara 1999.
- HATTÂBÎ, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *Meâlimü's-Sünen*, Haleb 1932.
- HEMMÂM B. MÜNEBBİH, *Sahîfetü Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre*, thk: Rifat Fevzi Abdulmuttalib, Kahire, trs.
- HUMEYDÎ, Abdullah b. ez-Zübeyr, *el-Müsned*, thk: Habiburrahman el-'Azamî, Beyrut 1988.
- HUVEYNÎ, Ebû İshak el-Eserî, *Bezlü'l-İhsân bi Takrîb-i Süneni'n-Nesâ'i Ebî Abdirrahmân*, Mektebetü't-Terbiyetü'l-İslâmiyye, 1990.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, *Musannefü İbn Ebî Şeybe*, thk: Muhammed Avvâme, Beyrut 2006.
- İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1993
- İBN HİBBÂN, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtim el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993.
- İBN HUZEYME, Muhammed b. İshâk, *Sahîhu İbn Huzeyme*, thk: Muhammed Mustafa el-'Azamî, Beyrut 1970.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- İBNU'L-ESÎR, Ebu'l-Hasen İzzuddîn, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk: Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- İMAM MÂLIK, *el-Muvatta'*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- KALLEK, Cengiz, "Fukahâ-i Seb'a", *DİA*, İstanbul 1996, 13/214.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "İbn Mâce" md. *DİA*, İstanbul 1999, 20/161-162.
- _____, "Nesâi" md., *DİA*, İstanbul 2006, 32/563-565.
- KEŞMİRÎ, Muhammed Enver Şâh, *el-Arfu's-Şezî Şerhi Süneni't-Tirmizî*, tsh: Şeyh Mahmud Şâkir, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2004.
- KOÇYİĞİT, Talat, *Hadis İstilahları*, AÜİF. Yay., Ankara 1985.
- _____, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1992.

KUR'ÂN-I KERÎM

- MAKDİSÎ, Muhammed b. Tâhir, *Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1984, s. 21 (Ebû Bekr Muhammed b. Mûsa el-Hâzimî'nin "*Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse*" adlı eseriyle birlikte basım).
- MİZZÎ, Cemâlüddin Ebu'l-Haccâc, *Tehzîbü'l-Kemâl fi Esmâ'r-Ricâl*, thk: Beşşar Avvâd Ma'rûf, Beyrut 1994.
- MÜBÂREKFÛRÎ, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmiit-Tirmizî*, haz: Abdülvehhâb Abdüllatif, Dâru'l-Fikr, Tarih ve yer yok.
- MÜNÂVÎ, Zeynüddin Abdurraûf, *et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmiî's-Sağîr*, Mektebetü'l-İmâm eş-Şâfiî, Riyad 1988.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahîh*, Çağrı yay., İstanbul 1992.
- NEBÎL, Seyyid Ebû Âsım, *Fethu'l-Mennân Şerh ve Tahkîk-i Kitabi'd-Dârimî Ebî Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân*, Mektebetü'l-Mülkiyye, Beyrut 1999.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- NESÂÎ, *Kitâbu's-Süneni'l-Kübrâ*, Haz: Abdulmuhsin et-Türkî, Şuayb el-Arnaût, Hasen Abdülmün'im, Müessesetü'r-Risâle Beyrut 2001.
- NEVEVÎ, Muhyiddin b. Şeref, *el-Îcâz fi Şerhi Süneni Ebî Dâvud es-Sicistânî*, thk: Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âli Selmân, Dâru'l-Eseriyye, Ammân 2007.
- NÎSÂBÛRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkim, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, thk: Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- SAN'ÂNÎ, Abdurrazzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk: Habiburrahman 'Azamî, Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1983.
- SEHÂRENFÛRÎ, Halil Ahmed, *Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvud*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1392/1972.
- SİNDÎ, Muhammed b. Abdülhâdî, *Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî*, Dâru'l-Ma'eife, Beyrut trs. (Suyûfî, Ebû Bekr Celâleddîn, Zehru'r-Rubâ 'Ale'l-Müctebâ, Dâru'l-Ma'eife, Beyrut trs. ile birlikte basım).

- SUYŪTÎ, Celeleddin Ebû Bekr, *Şurûhu İbn Mâce (Misbâhu'z-Zücâce alâ Süneni İbn Mâce)*, ("Şurûhu İbn Mâce, haz: Râid b. Sabri İbn Alfeh, Beytül'Efkârî'd-Devliyye, Amman 2007" ile birlikte).
- _____, *ed-Dîbâc alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, thk: Ebû İshâk el-Huveynî, Dâru İbn Affân, Sûdi Arabistan 1996.
- _____, *Zehru'r-Rubâ 'Ale'l-Müctebâ*, Dâru'l-Ma'eife, Beyrut trs, (Sindî, Muhammed b. Abdülhâdî, Hâşiye 'Alâ Süneni'n-Nesâî, Dâru'l-Ma'eife, Beyrut trs) ile birlikte basım.
- SÜBKÎ, Mahmud Muhammed Hattâb, *el-Menhelü'l-Azbü'l-Mevrûd Şerhu Süneni'l-İmâm Ebî Dâvud*, Müessesetü't-Târîhu'l-Arabî, Beyrut trs.
- SÜNBL EL-MEKKÎ, Muhammed Said, *Risâletü'l-Evâil (el-Evâilü's-Sünbüliyyeh)*, Ta'lik: Abdülhakkî'l-İlâhî Âbâdî el-Mekkî-Habiburrahman el-'A'zamî, Haz: Zeynü'l-Âbidîn el-'A'zamî, Mektebetü Dâri'l-Ulûm, Keşmir 1935.
- ŞÂFÎ, Muhammed b. İdrîs, *Müsnedü'l-İmâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî*, thk: Rif'at Fevzi Abdulmuttalib, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2005.
- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Kahire 1415/1994.
- _____, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk: Hamdî b. Abdülmecid es-Silefi, Kahire 1983.
- TAYÂLÎSÎ, Süleyman b. Davud b. Cârûd, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlîsî*, thk: Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, Baskı yeri ve yılı yok.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa b. Sevre, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- UĞUR, Müctebâ, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, TDV, Ankara 1996.
- _____, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, TDV, Ankara 1992.
- VELLEVÎ, Ali b. Âdem b. Musa el-İtyûbî, *Zahîratü'l-Ukbâ fi Şerhi'l-Müctebâ*, Dâru'l-Mi'r'ac, Riyad 1996.
- YA'MURÎ, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, *en-Nefhu's-Şezi fi Şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, thk: Ahmed Ma'bud Abdülkerim, Dâru'l-Âsime, Riyad 1409/1988.
- YILDIRIM, Ahmet, *Dârimî ve Sünen'i* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniv. Sosyal Bil. Ebstitüsü, Bursa 1990.

ZEHEBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru 'A'lâmi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993.

**A Research on the First Hadiths of the Famous Sunan Books
and its Reasons of Being First**

Citation / ©-Evgin. A. (2009). A Research on the First Hadiths of the Famous Sunan Books and its Reasons of Being First, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 9 (2), 69-96.

Abstract- *In this article, it is investigated that the first hadiths of the five famous Sunan books written in the third Islamic period named "gold age", and it is argued why were selected as the first hadith by their writers. These books are Darimi, Ibn Maja, Abu Dawood, Tirmidhi and Nesai's Sunans. The Sunans are accepted as a hadith books that their hadiths were classified according to about fiqh issues and their hadiths are generally belong to the prophet. Therefore these books were called "sunan".*

Key words- Darimi, Ibn Majah, Abu Dawood, Tirmidhi, Nasai, Sunan, First Hadiths.